

UDC 94(540):316:821.21+82-92Керкетта

REFLECTION OF THE SOCIAL PROBLEMS AND CULTURAL IDENTITY OF THE ADIVASI COMMUNITY IN THE WORKS OF JACINTA KERKETTA

Yuri Botvinkin

PhD (History)

Institute of Philology

Taras Shevchenko National University of Kyiv

14, Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, 01601, Ukraine

ybotvinkin@yahoo.com

The article is dedicated to the conflict of two cultural and religious worldviews and social systems in modern India – traditional Indian society with its religious and caste diversity and active implementation of the latest achievements of civilization in traditional lifestyle and Adivasis – tribal communities of Central India which preserve their original tribal social way of living and worship Nature beyond all known religions. The comparison of the two worldviews and the two types of society is based on the journalistic and artistic writings of Jacinta Kerketta, a well-known writer and journalist who is herself an Adivasi and considered by many to be the “voice” of the Central Indian tribes in their dialogue with modern civilization the onset of which causes imminent destruction of the lifestyle and spiritual and moral values of the tribes.

From the analysis of Jacinta Kerketta’s work, it becomes obvious that her defence of the non-consumer worldview of Adivasis, their natural spirituality and ability to coexist harmoniously with Nature and respect life in all its manifestations is interspersed with deep sadness caused by the fact that under the devastating blows of modern realities of coexistence with consumer society a huge part of the beauty and harmony of the primary lifestyle of Adivasis is lost due to bad habits, poverty, despair, moral impoverishment. With her work, Jacinta Kerketta appeals both to the outside world to pay attention to the problems of Adivasis, and to her own community with a call to resist the destructive influence of the outside world and prevent the moral and physical degeneration of the tribes.

Keywords: Adivasis, J. Kerketta, tribes of Central India, Indians, Hinduism, Christianity

ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА КУЛЬТУРНОЇ САМОБУТНОСТІ СПІЛЬНОТИ АДІВАСІ У ТВОРЧОСТІ ДЖАСІНТИ КЕРКЕТТА

Ю. В. Ботвінкін

Вступ

Говорячи про Індію та людей, що в ній мешкають, ми вживаємо етнонім “індійці” на позначення громадян цієї країни, чітко усвідомлюючи відмінність цього поняття від терміна “індуїсти”, який вказує на релігійну належність. При більш деталізованому розгляді населення Індії, звісно, постає поділ на індуїстів, мусульман, християн, сикхів, буддистів, джайнів... Національна ідеологія Індії активно пропагує порозуміння і братерство між представниками усіх цих спільнот, ставлячи на перший

план саме етнонім “індійці” як громадянську належність. Однак при поглибленому вивченні культурного і релігійного розмаїття Індії раптом спливає один цікавий і сумний факт: намагаючись подати всі релігійні спільноти як одну щасливу націю, національна ідеологія дуже рідко згадує ту верству населення, яка не належить до жодної з названих релігій. Це носії найархаїчнішої у світі системи культурних і духовних цінностей, унікального природного світогляду, який був притаманний усім народам у давнину, до виникнення тих учень, що стали потім так званими офіційними релігіями, носії доведичної культурної традиції Індії – індійські племена, які називають *адівасі*, тобто “первісні мешканці, аборигени”. Племена, які впродовж тисячоліть залишалися поза всеосяжним поширенням арійської ведійської традиції, що прижилася на всій території сучасної Індії і стала називатися “індуїзмом”, впливаючи на наші перші підсвідомі культурні асоціації, коли мова йде про індійців.

Проживаючи у віддалених лісистих чи гірських регіонах Центральної Індії, племена *адівасі* досі зберігають свою культурну і духовну самобутність, яку не зачепили ні прогресивний індуїзм, ні мусульманська експансія, ні християнські місіонери... Пантеїстичний, природоцентристський світогляд *адівасі* є живим свідченням того, що можна назвати праматір’ю всіх релігій. Саме цей світогляд спрощено згадується в деяких переліках як “анімістичний” чи “шаманський”, хоча саме явище виходить далеко за межі цих двох понять. Можливо, саме незручність, яка виникає при спробі якось цей світогляд назвати, стає причиною того, що при переліку братніх спільнот щасливої індійської нації найпервинніша і найавтентичніша спільнота цієї нації часто не згадується взагалі.

І було б ще не так сумно, якби відсутність згадок про цих людей була їхньою найбільшою проблемою в сучасному індійському суспільстві. Сумна реальність полягає в тому, що саме *адівасі* поряд з кастою “недоторканих” зазнають найбільшої соціальної дискримінації в Індії і стають жертвами розвитку чужої для них сучасної цивілізації, яка не рахується з їхніми інтересами і багатовіковим способом життя. Носій доведичного світогляду, з якого свого часу народилися всі інші релігійні світогляди, став небажаним і пригнобленим на своїй власній землі, серед природи, яку він обожнює... Не можна сказати, що уряд Індії взагалі ігнорує *адівасі*. Вони отримують певну допомогу від держави, про них говорять і пишуть, влаштовуються фестивалі племінної культури. Але все це видається лише невеликою компенсацією за ті матеріальні і духовні втрати, яких *адівасі* зазнають у процесі “порозуміння” із сучасною цивілізацією.

У світовій науці є чимало досліджень на тему індійських *адівасі*. Зокрема, відомі праці австрійського етнолога Кристофа Гаймендорфа [von Fürer-Haimendorf 1982]. У самій Індії, звісно, це питання також не обминалося істориками, літературознавцями і культурологами. Зокрема, усну і писемну літературу *адівасі* досліджували Рамніка Гупта і Вандана Тете [Gupta 2016; Tete 2013]. Про *адівасі* писав Віргініус Ксакса, який сам є вихідцем зі спільноти *адівасі* й очолював свого часу громадську організацію з питань племен [Хаха 2016]. Звісно, справжню глибину болю, спричиненого цивілізаційними метаморфозами, мабуть, здатен відчути саме представник цього племінного суспільства. І коли *адівасі* здобуває освіту, стає журналістом і починає писати про проблеми своєї спільноти, показуючи їх “ізсередини”, це є особливо реалістично і злободенно. У наш час такою освіченою і визнаною в літературно-публіцистичних колах Індії та за кордоном представницею *адівасі*, “голосом” знедоленої корінної спільноти стала молода письменниця і журналістка Джасінта Керкетта. Особливо цінним, на нашу думку, у її творчості є те, що авторка не лише переймається долею рідної спільноти і бореться за збереження її самобутності й унікального духовного світогляду, а й дуже просто і щиро демонструє світу модель світосприйняття *адівасі* як взірць злагодженого співіснування людини і природи, як шлях до порятунку всього людства...

Отже, розглянувши історично-соціально-культурний феномен *адівасі* і постать літераторки, яка обрала цей феномен за рушійну силу своєї творчості, можемо констатувати *наукову новизну* цієї статті за трьома головними принципами: 1) явище *адівасі* справді часто незаслужено оминається дослідниками-індологами, хоча саме ця культура стала основоположною у формуванні всього духовно-культурного розмаїття Індії; 2) спираючись на наявні дослідження цієї проблематики, можна впевнено сказати, що духовно-культурна самобутність *адівасі* перебуває під загрозою зникнення і примусової асиміляції, а отже, потребує більшого розголосу й уваги світової спільноти; 3) саме безпосередня причетність до *адівасі* і глибинне бачення цієї проблематики “зсередини” роблять творчість таких літераторів, як Джасінта Керкетта, особливо цінним джерелом для вивчення цього явища і найкращим засобом уникнути некомпетентних оцінних суджень, які, на жаль, можливі в разі первинної невідповідності картин світу дослідника та об’єкта дослідження.

Соціальна рівність та становище жінки

Джасінта Керкетта народилася 3 серпня 1983 р. в індійському штаті Джгаркханд, в одному з племен, відомих під назвою *мунда*. Її рідною мовою є мова *кудукх*, що належить до дравідійської мовної сім’ї, але свою літературну діяльність Джасінта провадить мовою гінді. За словами самої авторки, вона вирішила писати після того, як побачила, скільки несправедливості і насилля щодо спільноти *адівасі* просто не висвітлюється в ЗМІ і в літературі. Крім журналістської, вона займається також просвітницькою діяльністю, є соціальною працівницею з питань освіти для дівчат у племінних громадах. Авторка кількох поетичних збірок мовою гінді, деякі з них були перекладені німецькою, англійською, італійською та французькою мовами, оскільки творчість Джасінти, як унікальне явище в сучасній літературі Індії, викликала велике зацікавлення світової літературної, культурологічної та антропологічної спільноти. Джасінта Керкетта часто є учасницею національних та міжнародних літературних заходів.

У своїй творчості, як художній, так і публіцистичній, Джасінта Керкетта багаторазово наголошує на тому, що *адівасі* чітко відмежовують свою суспільну структуру від традиційного індуського кастового поділу. У них із самого початку всі люди мають єдине походження. Якщо індуїстська легенда про походження основних чотирьох *варн* розповідає про те, як різні *варни* утворилися з різних частин тіла першолюдини Ману (*брагмани* – з вуст, *кшатрії* – з рук, *вайш’ї* – зі стегон і *шудри* – зі ступнів) [Manusmṛiti 1917, 12], то *адівасі* племені *гонд* називають себе “койтур”, що походить від слова “коя” – “материнська утроба”. “Койтур” – той, що вийшов з материнської утробы, тобто людина. Індуїстський суспільний уклад, незважаючи на велику роль жіночої іпостасі божества в індуському пантеоні, все ж є досить патріархальним, і своє походження представники усіх *варн* пов’язують з першолюдиною Ману, яку прийнято зображати в чоловічому образі. Тоді як *койтури*, без показової претензії на ліберальність і матріархальний устрій, самою лише самоназвою, окрім того що засвідчують глибоку пошану материнському началу, проголошують первинну соціальну рівність усіх людей [Kerketta 2021c]. На жаль, здебільшого для традиційного індійського суспільства така “безкастовість” *адівасі* є не прикладом подолання соціального розмежування, а, навпаки, виправданням для зарахування їх до “нижчих” верств кастового устрою, а звідси – відповідне ставлення, експлуатація, дискримінація і байдужість...

Ще один яскравий приклад племінного матріархату зустрічаємо в статті “Ніямгірі – свято народного спротиву”, у якій описується боротьба племен штату Орісса за свою священну гору Ніямгірі проти компаній з видобутку бокситу, який, на лихо для *адівасі*, було виявлено в їхній святині підприємцями. Коли всі навколишні племена сходяться на сакральне дійство під горою Ніямгірі, ритуальні жрецькі заклики

до божества виголошують саме старші жінки. “Жінки племені *донірія* звертаються із закликами до всіх природних сил, шанованих у різних селах *адівасі*” [Kerketta 2021b]. Знову разюча несхожість з індуїзмом, де роль *брагмана*-священнослужителя одвічно закріплена за чоловіком. І саме старші жінки *адівасі* є сакральними посередницями у спілкуванні людей з духом священної гори. “Дві старші жінки сидять попереду. Ставити питання перед духом Ніямі – це їхня відповідальність. У такий спосіб вони спілкуються зі священною горою. Все це роблять жінки” [Kerketta 2021b]. Далі відбувається ритуал жертвоприношення тварини – півня, через кров якого теж спілкуються з духом. Коли авторка статті в розмові з іншою активісткою *адівасі* ставить під питання гуманність подібних жертвоприношень, то отримує цікаву відповідь: “У нашій країні теж відбувається жертвоприношення в ім’я прогресу, і жертва при цьому – *адівасі*, а жертвоприношення відбувається примусово. Це насилля. У своїх же ритуалах *адівасі* спочатку запитують згоди у Природи – ось у чому різниця” [Kerketta 2021b].

Треба сказати, що Джасінта далеко не ідеалізує суспільство *адівасі*, разом з багаточисливими культурними цінностями і природною духовністю вона показує і ті потворні явища життя *адівасі*, які з’явилися внаслідок втрачання свого коріння в процесі асиміляції. Коли система цінностей *адівасі* ламається під тиском нав’язуваних ззовні нових суспільно-економічних реалій, у яких *адівасі* втрачають свою матеріальну стабільність і стають фінансово залежними, невідповідна психіка лісових жителів зазнає нищівного шоку, спільнотою поширюються відчай і розгубленість, а звідси – пияцтво, сімейне насилля, злочинність. Звісно, це не може не відобразитися на становищі жінки в спільноті *адівасі*. У своїх оповіданнях і публіцистичних замальовках авторка яскраво описує жалюгідне становище дівчат і жінок *адівасі*, які стають жертвами знущань спитих і морально зубожілих чоловіків. Свідченням цього є власна біографія авторки, про яку вона пише на своїй сторінці в соцмережі, – тут і пияцтво батька, і сімейне насилля, і дискримінація дітей за гендерним принципом... Уже ставши відомою письменницею, Джасінта продовжує спілкуватися зі своєю сім’єю і з сумом пише про те, що нічого не змінюється на краще і навіть приклад здобутого нею світового визнання не стає приводом для її рідних переосмислити своє життя і стати на шлях духовного відродження...

Подібні проблеми Джасінта змальовує в деяких своїх оповіданнях. Наприклад, в оповіданні “Дім жінки” розповідається про долю дівчини *адівасі* Чандо, яку ще в 15-річному віці під приводом працевлаштування вивезли до столиці і змусили займатися там проституцією. Коли вона, утікши, повернулася додому, то її рідні брати вирішили, що й вони можуть на ній заробити, продавши її комусь. “Вони подумали, що якщо в Делі люди заробляли на ній, то чому б і їм не заробити...” [Kerketta 2021e]. Дорогою Чандо втікає і ховається в домі у знайомого хлопця, і тут перед нами постає ще одна цікава особливість суспільних норм *адівасі*, відмінних від традиційно індійських. Брати не йдуть її забирати, а повертаються додому, визнавши таку розв’язку за *дзуку* – одну з форм шлюбу в *адівасі*. “Коли якась дівчина з села тікає до дому хлопця, то її родичі сприймають це як *дзуку*. Потім у селі відбувається пригощання. Це одна з форм шлюбу. Створені в такий спосіб союзи не користуються повагою, але коли таке вже сталося, то люди охоче беруть участь у весільній трапезі. Їжа цінується завжди, зі шляхетного приводу чи з нешляхетного” [Kerketta 2021e]. Тут ми бачимо, що, незважаючи на притуплення моральних цінностей *адівасі*, вони зберігають деякі віковічні традиції, що засвідчують відносно вільне волевиявлення жінки в питаннях укладення шлюбу. Суспільний осуд шлюбу *дзуку* і його нешанований статус можна вважати набуток сучасності, але саме існування такої традиції яскраво свідчить про первинну ліберальну сутність світогляду *адівасі*. Далі трапляється те, що в сучасних реаліях *адівасі*, на жаль, можна назвати очікуваним, – Фаггу, чоловік Чандо, починає випивати і бити дружину. І в цій сумній ситуації

Джасінта знаходить спосіб підкреслити відмінність сімейного укладу *адівасі* від суворих патріархальних правил інших релігійних спільнот – Чандо, виявляється, б'є чоловіка у відповідь! “Фагу тепер раз у раз підіймає на неї руку. Чандо дає відкоша. За те, що б'є чоловіка, вона набуває ще більшої неслави в селі” [Kerketta 2021e]. Так, мешканці села засуджують її за це, але треба визнати, що в “цивілізованому” індійському суспільстві, де побиття дружини, на жаль, теж досить часте явище, така ситуація взагалі навряд чи можлива. Домашні Чандо лають її і пригадують їй її минуле повії. Тут бачимо звичне для зламаної маскулінності неприйняття власної відповідальності за той стан речей у громаді, при якому жінка змушена заробляти таким ганебним способом, і злісне “зривання” на самій жінці, у чому відчувається прихований відчай від власного безсилля щось змінити.

Вищеописаним сумним реаліям родинних стосунків у племенах значно сприяє легке впадання в алкогольну залежність чоловіків *адівасі*, скориставшись якою, місцеві підприємці штовхають їхні сім'ї до зубожіння й отримують підневільних робітників за борги на своїх підприємствах і господарствах. В інтерв'ю Джасінті Керкетті активіст *адівасі* Начіка Лінга з племені *кондгі* штату Орісса каже: “Я бачив, як підприємці відкривають алкогольні крамниці і, споївши *адівасі*, прибирають до рук їхні землі. Впадаючи в п'янство, чоловіки *адівасі* перестають поважати своїх жінок, чиниться домашнє насильство” [Kerketta 2021a].

Отже, у процесі порозуміння з сучасною цивілізацією соціальні та родинні цінності *адівасі* зазнають жорстокого спотворення, ставлення до жінки невпинно зсувається від обожнення і наділення сакральним авторитетом до зневаги і пригноблення. Ця тема, мабуть, найемоційніше і найяскравіше виражена у творах Джасінти Керкетті, оскільки, очевидно, має найглибший особистісний відбиток у свідомості авторки...

Культурно-духовна самобутність адівасі

Яскраво простежуються відмінності релігійних обрядів *адівасі* від релігійних церемоній усіх інших релігій Індії в описі сакрального дійства в печері священної гори Малі. Це не рукотворний храм, це створене природою затишне просторе місце, де збираються люди поспілкуватися з духом богині Матері. “На горі Малі немає жодного ідола чи зображення Пакулі Деві (богині Природи). Вона не має зримого образу. Гора і є її образом. Жінки проводять обряд вшанування на вході в печеру та всередині. Тут немає жодного жерця, натомість із кожного села обираються одна жінка-старійшина та одна дівчина. Саме вони після церемонії годинами розмовляють з духом гори. Вони звертаються до Природи з проханням захистити людей від знищення” [Kerketta 2021d].

Отже, ми явно бачимо, що духовна традиція *адівасі* не обтяжена обрядовістю і персоніфікованими образами божеств, що властиво індуїзму. А проте часто представниками індуської більшості в регіоні ці відмінності ігноруються, традиція *адівасі* вважається чимось на кшталт “недорозвинутої” форми того ж індуїзму, офіційно і неофіційно *адівасі* легковажно зараховуються до індуїстів, а іноді навіть чиняться свідомі спроби їхнього навернення в індуїзм. Так у місцях сакральних зібрань *адівасі* іноді раптом з'являються індуїстські храми. “Боги і богині *адівасі*, які мешкають серед природи, у лісах, горах, річках, скелях, бамбуці, квітах, листі, раптом опиняються в храмах і проголошуються частиною індуїзму” [Kerketta 2021d]. З цього приводу Джасінта наводить слова соціальної працівниці Шараньї Наяк: “Жодна організована релігія світу не орієнтована на порятунок природи. Вони лише зводять природу до символу. І саме вшанування цього символу вважають вшануванням природи. Тому уряд і підприємці роблять усе можливе, щоб *адівасі* припинили вшановувати природу і натомість почали вшановувати якийсь символ на її позначення” [Kerketta 2021d].

У багатьох місцях адміністрація офіційно зараховує *адівасі* до індуїстів, оскільки, як уже було сказано, досі немає зручного офіційного терміна для позначення їхньої релігійної належності. Старійшина *адівасі* Ніянгірі щодо цього зазначає: «У наші дні *адівасі* називають індуїстами. Наші вірування, мова, культура зазнають гонінь. Але *адівасі* Ніянгірі не індуїсти. Під приводом надання нашим дітям шкільної освіти в їхні свідоцтва записують “індуїст”. Ми збираємося висувати звернення до уряду і боротися з цим. Ми не індуїсти і не християни. Ми вшановуємо гору Ніянгірі. Це наше місце поклоніння і наша домівка. Задля порятунку цієї гори, а також задля порятунку невіддільних від неї наших вірувань, мови і культури боротьба триватиме» [Kerketta 2021b].

Не менше, ніж від індуїзму, культура *адівасі* потерпає від християнства. Християнські місії на територіях племен роблять усе, щоб заманити *адівасі* в лоно своєї релігії низкою матеріальних і соціальних пільг. Джасінта Керкетта сама виросла в християнізованій сім'ї, тому має християнське ім'я. Зазвичай християнські місії відкривають школи в поселеннях *адівасі*, тому люди, будучи вже відірваними від свого духовного коріння, обирають нову віру задля кращого майбутнього своїх дітей. Однак “просвітницька” діяльність місій, знову-таки, мало переймається насущними проблемами племен, виконуючи лише свій “план” з новонавернення і контролювання громадської свідомості. Багато *адівасі* відчувають руйнівну для їхньої культури сутність християнських місій і активно виступають проти них. Джасінта каже, що на деяких зустрічах із громадами *адівасі*, коли люди дізнаються, що вона з християнської сім'ї, починають ставитися вороже. Авторка пише у своєму дописі в соцмережі: “Коли люди прочитали, що мої батьки були християнами, деякі молодики опустилися до відкритого лихослів'я...” Але далі вона висловлює здивування щодо того, що індуїська культурна експансія не викликає в *адівасі* такого обурення. «Почувши саме слово “християнство”, *адівасі* спалахує, але чому немає такої ж реакції на брагманізм?» Далі вона порівнює втручання цих обох релігій у життя *адівасі* і доходить висновку, що християнство, як вчення, більш віддалене від первинного природовшанування, є досить категоричним у питаннях віри і не допускає співіснування своєї традиції з традицією *адівасі* як з рівноправною, тоді як індуїзм, будучи від початку розвинутою і закостенілою формою того ж архаїчного язичництва, поводить ліберальніше і підпорядковує *адівасі* своєму релігійному авторитету непомітніше. “У кожному священному місці *адівасі* поруч з їхнім священним атрибутом розгортає свою діяльність *пандит* і поступово змінює світогляд усієї місцевості” [Kerketta 2021c].

У статті “Коріння, що шукає свою землю” Джасінта описує вірування і свята *адівасі*, перемежуючи описи цитатами з власних поетичних творів. І одна з цих цитат є болюче промовистою в плані висвітлення викликів цивілізації перед *адівасі* та їхнього відчуття себе “чужими” в цьому новому світі:

*Дівчина адівасі не боїться ходити лісом одна,
Не боїться тигрів і пантер,
А от, зібравши плоди медуки,
Йти продавати їх на базар у Гідам –
Це їй страшно... [Kerketta 2021g]*

Тобто *адівасі* безпечніше почуватися серед дикої природи, ніж у вимушеній взаємодії з “цивілізованим” світом... Далі Джасінта красномовно описує самі підвалини формування природовшанувального світогляду *адівасі*:

*Людина лісу вчиться
Ходити – у стежок,
Зростати – у дерев,
Танцювати – у дощу,
А пісні проростають самі,
Мов дикі квіти... [Kerketta 2021g]*

Первинна єдність *адівасі* з природою – їхня найбільша цінність і їхнє найвразливіше місце в боротьбі із сучасним споживацьким менталітетом прийшлих “хазяїв” їхньої землі. Ліс, як середовище існування племен, виступає метафорою живого сховища духовної і культурної самобутності людини:

*Ліс говорить...
Він не може бути морем,
Бо море відбирає
Самобутність річок,
Лише ліс береже кожну річ
В її унікальності... [Kerketta 2021g]*

У цих рядках образ моря, очевидно, використаний не для надання морській стихії другорядного значення в порівнянні зі стихією лісовою. Море тут – образ всепоглинального поступу сучасності, яка розчиняє в собі природну автентичність племен і народів.

*Людину лісу
В лісі убити нелегко,
Тому й будуються дороги,
Що ведуть з лісу геть...
Розраховано на те,
Що одного дня, коли йтиме цими дорогами,
Затихне її звикла до лісових стежок хода,
Схожий на дощ її танець,
Схоже на дерево її зростання
І стихнуть її пісні,
Що з'являлися подібно квітам лісовим... [Kerketta 2021g]*

Отже, за уявленнями лісової людини, поступ цивілізації з її благами скерований не на забезпечення *адівасі* кращими умовами життя, а, навпаки, на знищення їхньої суті, на розчинення її в неприродній технологічній сучасності. Адже існування природовшанувального світогляду *адівасі* – це перешкода для цивілізації на шляху до остаточного підпорядкування собі природи та її необмеженої експлуатації...

Говорячи загалом про релігійні уявлення і систему цінностей *адівасі*, Джасінта вказує на основну суттєву відмінність їхнього природовшанувального світогляду від офіційних релігій. І, за коротким влучним виразом авторки, вона полягає в тому, що “*адівасі* не перетворюють свої вірування, свої переконання і традиції богошанування на базар” [Kerketta 2021c]. Всі відомі релігійні інституції так чи інакше намагаються поширити свій вплив на якомога більшу кількість людей, надаючи пільги і переваги саме “своїм” вірянам і дбаючи про присутність своїх духовних представників і місіонерів у всіх галузях, де є можливості впливу на соціум. Джасінта розповідає випадок, коли християнське місіонерське представництво серед *адівасі* штату Джгаркханд намагалося скористатися її відомістю і літературним доробком із власною метою, подавши її твори у відоме міжнародне видання саме як твори “християнської” авторки, але, почувши чітку і безкомпромісну позицію Джасінти з цього питання, скасувало клопотання. Тобто самої літературної цінності та ідейної насиченості творів було недостатньо, важливою була релігійна належність авторки саме до цієї спільноти. Джасінта пише: “В усьому світі представники офіційних релігій утримують монополію в економічній, соціальній та політичній сферах. Система завжди віддає перевагу тим, хто навіртається в її релігію. При цьому базарному підході, коли посади даються за книжні знання, *адівасі* з їхнім вшануванням Природи і природовірчими інституціями приречені на вимирання” [Kerketta 2021c]. Сучасний суспільний лад відриває дітей *адівасі* від їхньої мови і традицій, а також від того світосприйняття, яке давало змогу їхнім предкам жити в гармонії з Природою. “Саме через нерозуміння глибини власної культури *адівасі* сьогодні не здатні протистояти експансії інших релігій і потрапляють під їхній вплив” [Kerketta 2021c].

Значення світогляду *адівасі* у світовому масштабі

Гори Малі в штаті Орісса, давнє місце сакрального вшанування природи племенами *адівасі*, як виявилось, теж містять великі поклади бокситу, а отже, стали ласим шматком для промислових магнатів. Тепер *адівасі* намагаються обстоювати непорушність своїх святинь, але промисловці не зважають на цей опір і продовжують розгортати видобувну кампанію. Боксит використовується для оборонної промисловості. Тому Джасінта пише: “І сьогодні, коли в Оріссі багато поселень об’єднуються для боротьби проти видобутку бокситу, вони борються не лише за себе, вони борються зі світовою божевільною гонкою озброєнь, жертвами якої, врешті, стають не лише *адівасі*, а люди всього світу. Отже, саме *адівасі* невинно борються за мир... Неможливо виразити словами ті масштаби руйнації, якої зазнають культура і природа. Саме в боротьбі проти цього об’єдналися 44 села *адівасі* гірської області Малі ще з 2002 р.” [Kerketta 2021d]. Тобто, описуючи боротьбу *адівасі* за свої святині, Джасінта демонструє безсумнівну цінність світогляду *адівасі* для всього світу і ставить його за взірець усім, кому не байдужа доля планети.

Обстоюючи світогляд *адівасі* як модель рівноправного і гармонійного суспільства, на яку варто рівнятися світу, Джасінта не вагається вступати в полеміку навіть з авторитетом Магатми Ганді. Зокрема, одна її стаття присвячена Веррієру Елвіну, британському антропологу і досліднику племінних спільнот Індії, який розпочинав свою діяльність в Індії як християнський місіонер і сподвижник ідей Ганді, але, познайомившись із культурою та світосприйняттям *адівасі гонд*, докорінно поміняв свої релігійні переконання та бачення соціальних реалій індійського суспільства, що стало причиною його віддалення від Ганді. “Ганді вже почав був вважати його за сина, але щойно почалося зближення Елвіна з *адівасі*, як відстань між ним і Ганді почала зростати” [Kerketta 2021f]. Насправді навіть прихильники Ганді визнають, що те гармонійне і справедливе суспільство, про яке мріяв їхній лідер, найнаочніше можна побачити на прикладі суспільного устрою *адівасі*. Ганді сам, познайомившись з *адівасі*, здивовано визнав, що ті речі, які він практикує, *адівасі* просто проживають... [Kerketta 2021f]. Однак у часи політичної і соціально-реформаторської кампанії Ганді і його прихильників для *адівасі* не знайшлося місця в гандистській ідеології. Ніхто з політичних активістів не розглядав їх всерйоз.

Джасінта пише: «Веррієр відчув, що державна ідея “сварадж”, про яку говорить Ганді, взагалі не передбачає врахування інтересів корінних мешканців цієї землі» [Kerketta 2021f]. У квітні 1934 р. Елвін звернувся до своїх друзів з Індійського національного конгресу із закликом допомогти йому у включенні інтересів *адівасі* до концепції “сварадж”, але його ніхто не почув... Тоді “він відчув, що Ганді і Конгрес вважають його роботу серед *адівасі гонд* марною витратою часу... Потім Веррієр Елвін дистанціювався від Ганді і Ганді теж викинув його зі свого життя, як і свого рідного сина Гіралала” [Kerketta 2021f]. Бувши з народження християнином, Елвін після приїзду до Індії навернувся в індуїзм, але потім, зблизившись з *адівасі*, перейняв їхній світогляд і вірування. Він вважав, що внутрішня свобода і краса *адівасі* неповторні й надзвичайно важливо це зберегти [Kerketta 2021f].

Звісно, племінний природоцентристський уклад життя вже багатьох дослідників надихав на переосмислення устрою людського суспільства загалом, але, як уже згадувалося, здебільшого подібні соціально-реформаторські настрої висловлювалися людьми, для яких світ *адівасі* був чимось абсолютно новим і викликав відчуття причетності лише на глибоко історично-генетичному рівні, без свіжого досвіду проживання цього укладу і болісного споглядання зсередини його нищівних метаморфоз. Однак є й невелика кількість свідомих носіїв світогляду *адівасі*, які зуміли вистояти під нищівним для їхньої економіки і моралі натиском цивілізації і є, по суті, єдиними борцями за цілісність людини в собі і в Природі не як стомлені від цивілізації представники розвинутих суспільств, які прагнуть повернення до Природи,

а як вцілілі рештки того суспільства, яке ніколи від Природи й не відривалося, а доступні здобутки цивілізації використовує лише для обстоювання свого права жити в первинній Гармонії, а також, як бачимо на прикладі боротьби з бокситовидобувними компаніями, для боротьби за ту ж Гармонію в набагато глобальнішому сенсі, ніж стиль життя окремо взятого поселення індійських *адівасі*. Література, як одне з явищ сучасної цивілізації, також стає знаряддям у їхній боротьбі, до того ж, як показує приклад Джасінти Керкетти, досить ефективним.

Висновки

Підводячи підсумки, можна сказати, що у висвітлюваній у творах Джасінти проблематиці спостерігається навіть не набір ключових питань, а переміщення фокуса з меншого до більшого – певна геометрична прогресія гуманітарної місії письменниці – від боротьби за гармонію в сім'ї і відновлення шанованого статусу жінки до боротьби за гармонійне і природоузгоджене існування окремої людської спільноти, здатної протистояти асиміляції та згубним впливам, і ще далі – до боротьби за всесвітню злагоду, за примирення людини з собою і з Природою. Тому зупинимося на основних моментах тієї соціально-духовної прогресії, у яку формується послідок авторки:

1) Занепаду суспільства передують занепад родинних цінностей, зокрема зневаження ролі жінки як берегині і домашнього божества, внутрішня фрустрація чоловічого населення від безсилля протистояти цивілізаційним викликам і як наслідок – його недолуга спроба самоствердження через приниження жінки та обмеження її прав. Саме ця сумна реалія спостерігалась авторкою з дитинства у власній сім'ї і стала первинним стимулом боротися за духовне відродження *адівасі* через літературну творчість. Саме відродження, а не запозичення чужих моральних цінностей, тому що поруч зі зображенням сумних картин домашнього насилля і пригнобленого становища жінки Джасінта раз у раз підкреслює ті рештки збережених соціальних устоїв *адівасі*, у яких жінка відіграє ключову і навіть священну роль посередниці між світом людей і вищими силами. В описаних Джасінтою релігійних обрядах вшанування Природи бачимо саме жінок як основний контингент жрецтва, суб'єктів сакрального дійства, що відразу викликає глибоке відчуття контрасту з традиційним індійським суспільством. Якщо жінка залишає за собою роль священнослужительки, це однозначно свідчить про те, що й на рівні суспільних і сімейних відносин вона мала високошанований статус у давні часи, який поступово втрачається не лише через матеріальну і духовну кризу всередині спільноти, а й великою мірою через активне нав'язування патріархальних цінностей індуїзму, ісламу і християнства.

2) Після порушення гармонії родинних стосунків наступною за масштабом є проблема занепаду духовно-культурного самоусвідомлення всієї спільноти *адівасі*, головними причинами якого Джасінта вважає матеріальну скруту та асиміляційні процеси. В описаних авторкою звичаях і сакральних дійствах *адівасі* виразно простежується корінна відмінність природовшанувального світогляду племен від основних релігійних культів сучасної Індії. Коли божествами є самі явища Природи, яких немає потреби якось антропоморфно зображати, а храмом – ліс і гори, з яких немає потреби робити культово-комерційні рукотворні “осередки духовності”, це красномовно свідчить про первинний нероздільний зв'язок людини з Природою, про їхнє гармонійне співіснування, а отже – про відсутність споживацького ставлення до Природи та одержимо-місіонерського нав'язування людству якогось “богобраного” культу. Простота і глибина духовного світогляду *адівасі* – пряма суперечність маніпулятивно-агресивним методикам поширення сучасних так званих офіційних релігій. Не дивно, що останні, відчуваючи цю основоположну відмінність, роблять усе, щоб знищити світогляд *адівасі* і розчинити його носіїв у собі.

3) І нарешті, після заклик до культурно-духовного відродження всієї спільноти *адівасі* посил Джасінти Керкетти набуває свого найбільшого масштабу – заклик до культурно-духовного відродження всього світу через модель світосприйняття *адівасі*. Борючись на доступному їм рівні за збереження своїх природних святинь, культурної самобутності та неспоживацького устрою, *адівасі* показують решті світу шлях до відновлення первинного природоузгодженого балансу, до мирного співіснування з собою і з оточенням. Адже будь-яка людська спільнота багато поколінь тому пережила те саме болісне відривання від природних джерел існування і безпосередньо-природної духовної самоідентифікації на догоду цивілізаційним нововведенням, яке зараз переживають індійські *адівасі*, збережена природна сутність яких дає людству відповідь на одвічне питання: який саме “втрачений рай” людина підсвідомо і невміло намагається собі повернути вже тисячі років, вигадуючи для цього все нові й нові ускладнення?..

REFERENCES

- von Fürer-Haimendorf C. (1982), *Tribes of India: The Struggle for Survival*, University of California Press, Berkley.
- Xaxa V. (2016), “Tribes and Indian National Identity: Location of Exclusion and Marginality”, *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. XXIII, Issue I, pp. 223–237. DOI: <https://doi.org/10.26300/6518-8k14>
- Gupta R. (2016), *Adiwasi sahitya yatra*, Sanskaran. (In Hindi).
- Tete V. (2013), *Adiwasi sahitya: Parampara aur prayojan*, First edition, Pyara Kerketta Foundation. (In Hindi).
- Kerketta J. (2019), “Pulis chhawni nahi, aspatal chahie”, in *The Wire*, February, available at: <http://thewirehindi.com/72691/odisha-niyamgiri-advasi/> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021a), “Sarkaken adiwasiyon ka sangharsh nahi samajhti, amiron ki bajay unhen dhyani me rakh neeti banni chahie”, *The Wire*, February, available at: <https://m.thewirehindi.com/article/interview-nachika-linga-leader-of-chasi-mulia-advasi-sangh/160315/amp> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021b), “Niyamgiri parv logon ke pratirodh ka utsav hai”, *The Wire*, March, available at: <https://m.thewirehindi.com/article/niyamgiri-festival-advasi-culture-society/161153> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021c), “Apne dharm ka bazar nahi chalate adiwasi”, *Prabhat Khabar*, April, available at: <https://epaper.prabhatkhabar.com/c/59662211> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021d), “Odisha: Mali pahad ke log karib do dashakon se kampaniyon aur vyavastha ke khilaf kyon khade hain”, *The Wire*, May, available at: <http://thewirehindi.com/170142/odisha-mali-hill-advasi-mining-bauxite/> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021e), “Aurat ka ghar”, *Vagartha*, July available at: <https://vagartha.bharatiyabhashaparishad.org/aurat-ka-ghar-kahani/> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021f), “Kya Verrier Elvin ke Mahatma Gandhi se door jane ki wajah unka adiwasiyon ke karib jana tha”, *The Wire*, October, available at: <https://m.thewirehindi.com/article/verrier-elvin-mahatma-gandhi-advasis/188718?utm=infinitemscroll> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Kerketta J. (2021g), “Apni zameen ko talashti nai jaden”, *AGITATE!*, December, available at: <https://agitatejournal.org/article/> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).
- Manusmriti* (1917), Kishore Press, Lucknow, available at: <https://ia800501.us.archive.org/16/items/ManuSmritHindi-GpDwivedi/ManuSmritHindi-GpDwivedi.pdf> (accessed August 7, 2022). (In Hindi).

Ю. В. Ботвінкін

Відображення соціальних проблем та культурної самобутності спільноти адівасі у творчості Джасінти Керкетта

Стаття присвячена конфлікту двох культурно-релігійних світоглядів і соціальних систем у сучасній Індії – традиційного індійського суспільства з його релігійно-кастовим різноманіттям та активним упровадженням новітніх досягнень цивілізації в традиційний спосіб

життя та адівасі – племінних громад Центрального регіону Індії, які зберігають свій оригінальний племінний соціальний спосіб життя і поклоняються природі за межами всіх відомих релігій. Порівняння двох світоглядів і двох типів суспільства ґрунтується на публіцистичних і художніх творах Джасінти Керкетти, відомої письменниці та журналістки, яка сама є адівасі і яку багато хто вважає “голосом” племен Центральної Індії в їхньому діалозі із сучасною цивілізацією, наступ якої спричиняє неминуче руйнування способу життя та духовно-моральних цінностей адівасі.

З аналізу творчості Джасінти Керкетти стає очевидно, що її захист неспоживчого світогляду адівасі, їхньої природної духовності та здатності гармонійно співіснувати з природою та поважати життя в усіх його виявах переживається глибоким сумом, викликаним тим, що під нищівними ударами сучасних реалій співіснування із сучасним споживацьким суспільством величезна частина краси і гармонії первинного способу життя адівасі втрачається через шкідливі звички, бідність, відчай, моральне зубожіння. Своїми роботами Джасінта Керкетта звертається як до зовнішнього світу з проханням звернути увагу на проблеми адівасі, так і до власної громади із закликом протистояти руйнівному впливу зовнішнього світу та запобігти моральному й фізичному виродженню племен.

Ключові слова: адівасі, Дж. Керкетта, індійці, індуїзм, племена Центральної Індії, християнство

Стаття надійшла до редакції 9.08.2022